

УДК 821.111

В. В. Солошенко, В. В. Яшкіна

В. В. Солошенко, В. В. Яшкіна

V. V. Soloshenko, V. V. Yashkina

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Днепро́вский национальный университет имени Олеся Гончара
Oles Honchar Dnipro National University*

**АЛЮЗИЯ ЯК ЗМІСТ У ЗМІСТІ: ЩЕ РАЗ ПРО ТВОРИ О. ВАЙЛЬДА
АЛЛЮЗИЯ КАК СОДЕРЖАНИЕ В СОДЕРЖАНИИ:
ЕЩЕ РАЗ О ПРОИЗВЕДЕНИЯХ О. УАЙЛЬДА
ALLUSION AS A CONTENT IN CONTENT:
ONCE AGAIN ABOUT THE WORKS OF O. WILDE**

Розглянуто одну з малодосліджених тем української лінгвістики, а саме аналіз художньої специфіки алюзії в поезії О. Вайльда. Проаналізовано найбільші поеми автора “Сад Ероса”, “Сфінкс”, “Балада Редінгської в’язниці” та поетичну збірку “Eleuteria”. Досліджено та класифіковано специфіку використання алюзії у поетичному доробку О. Вайльда за джерелами алюзії.

Вивчивши життєвий та творчий шлях О. Вайльда, ми визначили, що у своїй творчості частим прийомом творення образності та сюжетності автор використовував саме алюзію. Автор мав широкий спектр античних та історичних знань, які використовував для створення системи образів та сюжетів своїх творів. Роботу було зосереджено на аналізі поетичних творів О. Вайльда. Виявлено, що найбільш частими прийомами алюзії в поезії автора є міфологічні, біблійні та історичні.

Ключові слова: поезія, художня алюзія, міфологічна алюзія, біблійна алюзія, історична алюзія, Оскар Вайльд.

Рассмотрена одна из малоисследованных тем украинской лингвистики, а именно анализ художественной специфики аллюзии в поэзии О. Уайльда. Проанализированы самые большие поэмы автора “Сад Эроса”, “Сфинкс”, “Баллада Редингской тюрьмы” и поэтический сборник “Eleuteria”. Исследована и классифицирована специфика использования аллюзии в поэтическом творчестве О. Уайльда по источникам аллюзии.

Изучив жизненный и творческий путь О. Уайльда, мы определили, что в своем творчестве частым приемом создания образности и сюжетности автор использовал именно аллюзию. Автор имел широкий спектр античных и исторических знаний, которые он использовал для создания системы образов и сюжетов своих произведений. Наша работа была сосредоточена на анализе поэтических произведений О. Уайльда. Выявлено, что наиболее частыми приемами аллюзии в поэзии автора являются мифологические, библейские и исторические.

Ключевые слова: поэзия, художественная аллюзия, мифологическая аллюзия, библейская аллюзия, историческая аллюзия, Оскар Уайльд.

The article is focused on the study of one of the unexplored topics of Ukrainian linguistics, namely the literary peculiarity of allusion in the poetry of O. Wilde. In the research the author's most famous poems "The Garden of Eros", "The Sphinx", "Ballad of Reading Gaol" and the poetic collection "Eleuteria" have been analyzed. The peculiarity

of the use of allusions in the poetic work of O. Wilde are studied and classified according to the sources of allusion.

Having studied the life and writer's career of Wilde, we have determined that an allusion had been used for the creation of characters and plot in his work. The author had a wide range of ancient and historical knowledge, which was a basic material to create a system of images and plots of his works. Our work was focused on the analysis of Wilde's poetic works. It is revealed that the most frequent methods of allusion in writer's poetry are mythological, biblical and historical ones.

Keywords: poetry, literary allusion, mythological allusion, biblical allusion, historical allusion, Oscar Wilde.

Згідно із загальноприйнятими визначеннями, алюзія – це літературний акт посилення на будь-який попередній текстуальний референт, який передбачає наявність фонових знань (сукупність свідчень культурно- і матеріально-історичного, географічного та прагмалінгвістичного характеру, які наявні у носія певної мови (І. Р. Гальперін [2, с. 75])), і викликає у нього відповідні асоціації. Попередній текстуальний референт називають прецедентним текстом – він є завершеним і самодостатнім продуктом мовно-розумової діяльності, або складним знаком, кількість значень елементів якого не дорівнює його суті [3].

Базова класифікація за джерелами алюзії містить у собі біблійні сюжети, міфологічні історії, літературні твори, історичні події, невербальне мистецтво [4, с. 81]. Біблійні сюжети використовуються в широкому спектрі літературних творів. Як прецедентні тексти, біблійні історії мають дуже високий рівень впізнаваності. В багатьох культурах та етнічних групах біблійні алюзії не потребують розкриття та пояснення. Міфологічні та літературні алюзії використовуються як матеріал творення образності переважно в художній літературі і часто є специфічними.

Історичне та сучасне літературознавство близького та дальнього зарубіжжя має багато доробок щодо вивчення творчості О. Вайльда, зокрема у питанні поширеного використання автором такого прийому творення образності та сюжетності, як алюзія. Запропонована розвідка має на меті поглиблення українського досвіду вивчення маловідомих на теренах вітчизняної науки поем, в яких О. Вайльд майстерно використовує широкий спектр античних та історичних знань для створення системи образів та сюжетів [1, с. 74].

У "Баладі Редінгської в'язниці" О. Вайльд вводить у текст, коли описує почуття людини, що приречена до страти, алюзивний біблійний образ Євангельського Кайафа – іудейського першосвященника, по наполяганню якого був розп'ятий Христос: "...He does not stare upon the air / Through a little roof of glass; / He does not pray with lips of clay / For his agony to pass; / Nor feel upon his shuddering cheek / The kiss of Caiaphas..." [5, с. 4].

У наступних рядках автор використовує образ Вершника Апокаліпсису на білому коні, що символізує смерть: "...For the Lord of Death with icy breath / Had entered in to kill. / He did not pass in purple pomp, / Nor ride a moon-white steed..." [5, с. 5]. Можна зробити припущення, що такий прийом використовується для того, щоб підвищити статус будь-якої людини на світі та урівняти вартість її життя перед обличчям смерті із біблійним, оскільки відчуття жахливої буденності, як описано далі: "...Three yards of cord and a sliding board / Are all the gallows' need..." [5, 6], не трапляється вибірково.

Наскрізним у поемі є образ Каїна – автор декілька разів звертається до біблійної історії про нього: "...Since first Man took his brother's life / And the sad

world began, / But straws the wheat and saves the chaff / With a most evil fan..." [5, с. 12]. Завдяки цьому О. Вайльд оповідає про непросту людську природу і робить висновок, що людству притаманний закон "кров за кров": "...For only blood can wipe out blood, / And only tears can heal: / And the crimson stain that was of Cain / Became Christ's snow-white seal..." [5, с. 15]. В останніх рядках протиставляються біблійні алюзивні образи Каїна та Христа для посилення контрастного ефекту.

Алюзивний образ Христа згадується також у розрізі опису страсти Ісуса в Євангелії від Луки: "...And he of the swollen purple throat, / And the stark and staring eyes, / Waits for the holy hands that took / The Thief to Paradise..." [5, с. 17].

Концентрація автора на біблійних мотивах може бути трактована як порівняння із власним досвідом, який автор пережив під час ув'язнення в Редінгській в'язниці. Тема несправедливості, жорстокості, приреченості висловлені в даній роботі саме алюзіями на Христа, Каїна, Вершника Апокаліпсису.

У поемі "Сад Ероса" О. Вайльд майстерно описує природні елементи, зміну пір року та красвиду, наділяючи образи міфологічними мотивами Стародавньої Греції та Риму. Першими алюзивним елементом виступає власне назва поеми. *Ерос* (або *Амур*, *Купідон*) є божеством кохання в давньогрецькій міфології, помічник Афродіти і символ продовження життя на Землі. Саме пейзаж із його саду надихає поета, надаючи невичерпне джерело міфологічних, біблійних та літературних алюзій. Образи-алюзії в даному випадку складають основу твору, в якому немає головних героїв як таких. В поемі відсутні дійові особи, але наявна велика кількість персонажів, які створюють єдину історію без протагоніста.

Першими постають богиня родючості *Персефона* (або *Кора*, *Прозерпіна*) та бог царства мертвих *Діт* (від лат. *Dis*), якого також називають *Аїдом*, *Плутоном* або *Гадесом* у різних культурах: "... it is a place / Which should be trodden by Persephone / When wearied of the flowerless fields of Dis!..." [5, с. 28]. Рядки поезії дають коротку відсилку до історії міфу про викрадення Аїдом Персефони. Автор описує барвистий, спокійний, вражаюче красивий пейзаж, включаючи квіти фіалки, нарцису – символічної рослини Персефони, використовує інтенсивно забарвлені слова *loveliness*, *splendour*, *eternal bliss*. Вимальовуючи деталі картини, письменник звертає увагу читача на роль Персефони у цьому сюжеті – вона, богиня родючості, дочка Церери, мала б бути саме тут, а натомість "виснажена полями Діта без квітів". У такий спосіб О. Вайльд вводить гіперпосилання на міф, згідно з яким викрадена Аїдом Персефона була приречена на повернення в царство Аїда.

Тринадцята строфа оповідає про те, що ліричний герой "виріже з тростини сопілку" і давньогрецький бог пастухівства і скотарства Пан занепокоїться втручанням поблизу Артеміди (Діани): "...And I will cut a reed by yonder spring / And make the wood-gods jealous, and old Pan / Wonder what young intruder dares to sing / In these still haunts, where never foot of man / Should tread at evening, lest he chance to spy / The marble limbs of Artemis and all her company..." [5, с. 33].

У п'ятнадцятій і шістнадцятій строфах автор описує образи Єлени та Ендиміона – двох символів краси давньогрецької міфології. Ліричний герой звертається до Аїда, щоб той звільнив Єлену зі свого царства: "...And I will sing how sad Proserpina / And I will sing how sad Proserpina / And I will sing how sad Proserpina / Back from the lotus meadows of the dead..." [5, с. 38]. Наступну алюзію герой відображає історією кохання Єлени до Ендиміона: "...And then I'll pipe to thee that Grecian tale / How Cynthia loves the lad Endymion..." [5, с. 41].

Вісімнадцята строфа розкриває новий тип алюзій – історичний. О. Вайльд виділяє історичні образи еллінів та героїв Ватерлоо: “...Spirit of Beauty! tarry still a-while, / They are not dead, thine ancient votaries, / Some few there are to whom thy radiant smile / Some few there are to whom thy radiant smile / Though all the nobly slain of Waterloo / Rise up in wrath against them! tarry still, there are a few...” [5, с. 45]. Під терміном елліни ми розуміємо жителів Стародавньої Греції, герої Ватерлоо – сучасники бойових дій біля міста Ватерлоо 1815 року.

Наступні образи, що з’являються у поезії, створені за допомогою історичних алюзій на відомих діячів англійської літератури: “...Morris, our sweet and simple Chaucer’s child, / Dear heritor of Spenser’s tuneful reed...” [5, 47]. Джефрі Чосер – основоположник англійської національної літератури та власне англійської літературної мови. Вільям Моріс – англійський поет, прозаїк та книговидавець ХІХ ст., однією з найбільших робіт якого є видання зібрання творів “Келмскотський Чосер”. Едмунд Спенсер – англійський поет елизаветинської епохи, його творчість наслідує стиль Дж. Чосера, улюбленого автора Е. Спенсера, ритмікою, розміром вірша та іншими поетичними елементами.

Назва поеми “Сфінкс” є алюзією на зооморфну міфічну істоту: “...In a dim corner of my room for longer than / my fancy thinks / A beautiful and silent Sphinx has watched me / through the shifting gloom...” [5, с. 51]. У традиції Стародавнього Єгипту сфінкс – це тварина з тілом лева, головою людини або головою сокола чи барана. У древньогрецькій міфології сфінксом називається чудовисько з головою жінки, лапами та тілом лева, крилами орла та хвостом бика, він є персонажем легенди про Едіпа: “...half woman / and half animal!...” [5, с. 53].

Звертаючись до Сфінкса, ліричний герой запитує, чи бачив він Ізиду: “...O tell me, were you standing by when Isis to / Osiris knelt?...” [5, с. 56]. В давньоєгипетській міфології Ізіда – богиня родючості, материнства, символ жіночності, сімейної вірності, її чоловік Озіріс – бог відродження, цар загробного світу і суддя душ покійних.

Наступним образом у цій строфі є “the Egyptian” – єгиптянкою автор називає Клеопатру: “...And did you watch the Egyptian melt her union / for Antony / And drink the jewel-drunken wine and bend / her head in mimic awe...” [5, с. 59]. У наступній строфі О. Вайльд згадує епізоди історії її любові до Антонія, наприклад, одного разу Клеопатра розчинила в келиху з оцтом рідкісну перлину і випила його, щоб продемонструвати своєму коханому, наскільки вона марнотратна в любові.

У рядках про загибель Адоніса – божества фінікійсько-сирійського походження, автор називає Афродіту “Cyprian”, так як за історією міфів, вона була народжена саме на острові Кіпр. В поезії Сапфо часто можна зустріти саме таке ім’я Афродіти: “Aphrodite, Cyprian, let her find you / at your prickliest...” [5, с. 62]. Таку алюзію можна віднести і до міфологічного, і до літературного виду. В різних версіях міфів про Адоніса його загибель залежить від ревності Персефони або помсти Аполлона Афродіті. Саме Афродіта і оплакує смерть Адоніса у наступних рядках: “...And did you mark the Cyprian kiss white Adon / on his catafalque?...” [5, с. 65].

Поруч з міфами Стародавнього Єгипту Оскар Вайльд бере алюзивні біблійні образи: “...Sing to me of the Jewish maid who wandered / with the Holy Child...” [5, с. 67]. Під “Jewish maid” автор має на увазі обріз Діви Марії, “Holy Child” – Святе Немовля, тобто Ісуса Христа.

Підсумовуючи підкреслимо, що дана поема вочевидь вирізняється серед інших робіт Оскара Вайльда великою кількістю міфологічних алюзій саме єгипетської культури. Також присутні біблійні та літературні алюзії, але міфологічні джерела різних культур є основним джерелом побудови алюзивного образного складу поеми “Сфінкс”.

Збірку поезій “Eleytheria” 1881 року відкриває вірш під назвою “Ave Imperatrix” (“Слава Імператриці”). По суті, в даній роботі автор наводить події, які Велика Британія пережила за правління королеви Вікторії. Поезія повна художньо завуальованих історичних алюзій. Автор згадує “віроломних росіян” у перших строфах твору, що дає відсилку до подій 1853–1856 років – Кримської війни, участь у якій як союзниця коаліції проти Російської імперії брала і Британія: “... The yellow leopards, strained and lean, / The treacherous Russian knows so well, / With gaping blackened jaws are seen / Leap through the hail of screaming shell...” [5, с. 77].

Успішні завоювання в Афганістані 1838–1842 років стали предметом опису у такій строфі: “...And many an Afghan chief, who lies / Beneath his cool pomegranate-trees, / Clutches his sword in fierce surmise / When on the mountain-side he sees...” [5, с. 80].

Автор не оминає моменти втрат для Британії: “...And some in Russian waters lie, / And others in the seas which are / The portals to the East, or by / The wind-swept heights of Trafalgar...” [5, с. 81]. У даних рядках описано історичні алюзії на подію 1805 року – перемогу Великої Британії у головному морському протистоянні XIX століття – Трафальгарській битві, в якій Наполеон одержав поразку. Рядки про загиблих “у російських водах” можуть стосуватися подій Війни Третьої коаліції, коли британська сторона була союзником Російської імперії.

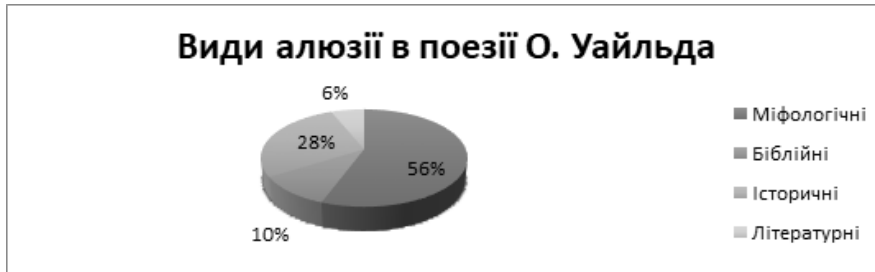
Оскар Вайльд називає Англію “кромвелівською”, нагадуючи читачеві про постать Олівера Кромвелля – лідера пуритан, який відомий початком громадянської війни в Англії: “...And thou whose wounds are never healed, / Whose weary race is never won, / O Cromwell’s England! must thou yield / For every inch of ground a son?...” [5, с. 83]. Наслідком війни став перехід від абсолютної до конституційної монархії. Автор звертається до історії та постаті національного героя, ставить питання про важливість війн та міжнародного визнання шляхом завоювання “... Where are the brave, the strong, the fleet? / Where is our English chivalry? / Wild grasses are their burial-sheet, / And sobbing waves their threnody...” [5, с. 84].

Поезію “To Milton” можна охарактеризувати як послання автора до свого літературного учителя. О. Вайльд звертається до письменника ніби зі скаргою на те, свідком чого він є: “...This gorgeous fiery-coloured world of ours / Seems fallen into ashes dull and grey...” [5, с. 86]. Слова автора дають зрозуміти, що його основним розчаруванням є історичні події та діячі Англії того часу: “...Seeing this little isle on which we stand, / This England, this sea-lion of the sea, / By ignorant demagogues is held in fee, / Who love her not...” [5, с. 87].

У вірші “Louis Napoleon” автор віддає шану постаті Наполеона I, називаючи його “орлом Аустерліцу”, що відсилає нас до подій 1805 року, коли французька армія одержала вражаючу перемогу на кількісно більшим союзом противників: “... Eagle of Austerlitz! where were thy wings / When far away upon a barbarous strand, / In fight unequal, by an obscure hand, / Fell the last scion of thy brood of Kings!...” [5, с. 88].

За виведеною інформацією, кількісно найбільшим джерелом творення алюзії є міфологія – 56%. Біблійні ж образи використано у 10% випадків. Історичні алюзії

становлять 28% образного строю. Найменше кількісно введено літературних творів – 6 %. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що в поезії Оскара Вайльда міфологічні образи та сюжети є найпоширенішим видом алюзії.

Бібліографічні посилання

1. **Акімова О. В.** Этика и эстетика Оскара Уайльда / О. В. Акімова. – СПб. : Алетейя, 2008. – 192 с.
2. **Гальперин И. Р.** Текст как объект лингвистического исследования. [The text as object of linguistic research] / И. Р. Гальперин. – М., 1981. – 144 с.
3. **Наумова Е. О.** Прецедентные тексты в публицистическом дискурсе [Precedent exts in journalistic discourse] // Вестник РУДН. Серия “Русский язык нефилологам. Теория и практика”. – № 3. – 2002. – С. 80–84.
4. **Тухарели М. Д.** Аллюзия в системе художественного произведения [The allusion in the system of art works]: дисс. ... канд. филол. наук: 10.01.08 / М. Д. Тухарели. – Тбилиси., 1984. – 167 с.
5. **Wilde O.** Selected Poems. – N.Y. : St. Martin's Press, 1998. – 96 p.

Надійшла до редколегії 08.12.2017